

саного світильника не дає змоги припустити, що він виготовлений пізніше V ст. *

Виходячи з аналізу речей, знайдених у склепі, можна вважати, що він функціонував з II до VI—VII ст. Спочатку тут ховали язичників, а потім його було використано у ранньому середньовіччі для поховання християн²⁷. При цьому більш ранні поховання скидалися на підлогу камери або зсувалися у бік, а на їх місце клялись нові. Цікаво, що для додаткових поховань у підлозі склепу було вирубано окремі могили — явище, яке рідко спостерігається в херсонеських склепах. Наявність деформованих черепів свідчить про проникнення в місто сармато-аланських елементів²⁸. Такі могили слід віднести до пізньої античності або раннього середньовіччя. З ними, мабуть, слід пов'язувати знахідку ліпного горщика у склепі.

Наприкінці слід зазначити, що розглянутий комплекс підтверджує необхідність ретельного вивчення і використання матеріалів дореволюційних розкопок некрополя, оскільки вони допомагають скласти більш повне уявлення про історію та культуру античного Херсонеса.

В. М. ЗУБАРЬ
Г. И. КОСТРОМИЧОВА

Склеп № 20 из некрополя Херсонеса

Резюме

В статье делается попытка на основе архивных материалов и комплекса вещей из склепа № 20, раскопанного в некрополе Херсонеса в 1914 г. Р. Х. Лепером, реконструировать этот комплекс.

Погребения в склепе совершались, начиная со II до VI—VII вв., причем первоначально он использовался как усыпальница языческой семьи. В период раннего средневековья здесь хоронили христиан. В состав комплекса входили разнообразные предметы, из которых следует выделить малоазийский светильник редкого типа, датируемый V в. В склепе также были обнаружены погребения с деформированными черепами, несомненно свидетельствующие о наличии в составе населения города сармато-аланского элемента.

Анализ рассмотренного погребального комплекса показывает, что материалы из дореволюционных раскопок могильника заслуживают самого пристального внимания и могут быть использованы для изучения истории и культуры античного Херсонеса.

А. С. РУСЯЄВА
С. М. МАЗАРАТІ

Ольвійська теракота Кори-Персефони

Місцеве виробництво теракот в Ольвії, особливо елліністичного часу, давно вже є загальноновизнаним. Свого часу про це писала Г. Г. Вінницька-Мезенцева на основі вивчення їх стилістичних особливостей, а також порівняльних аналізів глин ольвійських теракот і глиняних родовищ, розташованих поблизу міста¹. Не раз торкалася цього питан-

* Користуючись нагодою, висловлюємо подяку С. Б. Сарочану за люб'язно наданий в наше розпорядження матеріал щодо малоазійських світильників.

²⁷ О. Л. Бертье-Делагард помилково вважав, що язичницькі склепи не використовувалися для поховань християн. *Бертье-Делагард А. Л. О Херсонесе.*— ИАК. Спб., 1907, вып. 21, с. 55—58.

²⁸ Про поховання з деформованими черепами в Херсонесі детальніше див.: *Зубар В. М. Про сарматський елемент у пізньоантичному Херсонесі.*— Археологія, 1977, вип. 20, с. 42 та ін.

¹ *Винницкая Г. Г. Технологические основы производства теракот в Ольвии.*— КСИИМК. Л., 1951, вып. 39, с. 35—44; *Мезенцева Г. Г. Ольвійські теракоти.*— Наук. зап. КДУ, 1956, т. 15, вып. 6, с. 181, 185—190.

ня і О. І. Леві, розглядаючи в своїх працях численні групи теракот з Ольвії². Яскраво відображено процес місцевого виробництва коропластики і в публікації теракотових форм³. Однак це питання навряд чи можна вважати повністю вивченим. Широкі археологічні дослідження цього античного міста поповнюють наші знання про його історію та культуру.

У 1974 р. на ділянці «Північ—Захід» (під керівництвом С. Д. Крижицького) була знайдена рідкісна теракота, що являє собою жіночу напівфігуру досить значних розмірів порівняно з відомими до цього часу ольвійськими теракотами (рис. 1; 2)⁴. Вона виявлена в уламках на глибині 0,72 м від рівня сучасної поверхні на верхньому горизонті до-

Рис. 1. Напівфігура Кори-Персефони.

Рис. 2. Напівфігура Кори-Персефони (профіль).

лівки одного з приміщень житлового будинку елліністичного часу. Слід зазначити, що приміщення, як і будинок, повністю не досліджено, тому його точне датування поки що залишається нез'ясованим.

Теракота дійшла до нас в уламках, але майже повністю була реставрована. Найкраще збереглася голова богині і верхня частина торса. Всі пальці на обох руках обламани. Не вдалося відшукати невеликі уламки нижньої передньої частини торса і значний фрагмент зворотньої сторони, а також ліву сережку і одну з трьох деталей від зачіски. Загальна висота теракоти 29 см, висота голови від стефани до підборіддя 11 см, ширина в плечах 18 см, ширина нижньої тильної сторони торса 25 см, окружність фігури 46 см, товщина стінок 0,7—1,0 см.

Теракота виготовлена в двобічній формі, нижні частини рук (від ліктя), прикраси, пучок волосся виконано вручну. Бокові стики обох форм ретельно припасовано один до одного й замазано з допомогою стеки, сліди якої тут виразно простежуються у вигляді поздовжніх смуг. Для знімання зайвої глини було застосовано, певно, спеціаль-

² *Леві Е. И.* Терракоты из цистерны ольвийской агоры.— КСИА АН СССР, 1959, вып. 74, с. 9—19; *Леві Е. И.* Терракоты из Ольвии.— САИ, 1970, Г1-11, с. 33—38.

³ *Ветштейн Р. И.* Формы.— САИ, 1966, Г1-20, с. 23—25, табл. 2, 3.

⁴ 0-1974/806. Теракота реставрована А. В. Бураковым. Зберігається у фондах ІА АН УРСР. Публікується вперше. Фото Е. А. Жикуніна.

ний ніж. Його сліди, особливо на плечах і шиї, так і залишилися не заглаженими. На теракоті в багатьох місцях є відбитки пальців, якими коропласт вирівнював окремі деталі. В середині вона порожниста, з двома отворами, відкрита знизу.

Глина в основному однорідна, світло-оранжева, з численними блискітками та іншими вкрапленнями. Домішки від великозернистого піску вказують на те, що глина для теракоти промішана і відмучена не досить ретельно. Передня частина напівфігури повністю зафарбована різними кольорами. Для цього вона була обмазана сірою глиною з жовтуватим відтінком, на яку після випалу наносилась фарба. На відміну від багатьох теракот високої якості, які після випалу занурювали в спеціальний розчин вапняного молока для покриття білою обмазкою, щоб краще виділялись фарби, на описуваній теракоті вона лише помітна на обличчі. Ззаду поверхня її залишилась в кольорі глини, слідів фарби тут немає.

Як і на багатьох вже відомих напівфігурах, богиня зображена в фас, з поглядом, зверненим на глядача. Овал обличчя злегка видовжений, щоки асиметричні. Права щока більш припухла, на ній є поздовжній вузький слід від стеки, що справляє враження зморшки. Цілком можливо, що в давнину, коли теракота була розфарбована, ця асиметричність не впадала в око. Всі риси обличчя чітко передано: прямий, красивої форми ніс, невеликий рот з пухлими губами, на яких збереглися сліди червоної фарби, м'який овал підборіддя. Вільна від волосся частина лоба має трикутну форму, над високими надбрівними дугами м'яко, півколами окреслено чорною фарбою брови, що з'єднувались на перенісці й доходили майже до скронь. Зіниці очей та виї теж було пофарбовано в чорний колір, виї нижніх повік передано чорними, коротко накресленими лініями.

Чоло облямовує хвилястими пасмами пишне темно-каштанове волосся, яке зачесане назад і на голові зібрано в жмут, розділений у верхній частині у вигляді трьох відгалужень прямокутної форми, прикрашених круглими заглибленнями. Зачіску майстер виліплював руками і досить неохайно, певно, вважаючи, що розфарбовування приховає всі сліди грубої роботи. Зверху над пасмами волосся одягнута невисока стефана, пофарбована в блакитний колір, над нею рельєфною смужкою виступала червона стрічка, посередині символічно зав'язана бантом, з якого на лоб звисають дві китички, прикрашені на кінцях маленькими квіточками. Вуха богині прикрашали сережки у вигляді круглих дисків з краплеподібними підвісками. Масивна довга шия з трьома складками мало асоціюється з молодим, м'яко модельованим обличчям богині. Безрукавний хітон з глибоким трикутної форми вирізом підв'язано високо під грудьми і скріплено на плечах наліпними гудзиками. Його краї облямовують груди високими рельєфними смугами у вигляді двох трикутників. Вони мали чорний колір, а вся поверхня хітона з поздовжніми неглибокими складками була блакитною, на що вказують незначні залишки фарб.

На відміну від напівфігур з руками, щільно притиснутими до тіла і зрізаними на рівні всієї теракоти, тут руки виліплено повністю. Права зігнута в лікті майже під прямим кутом, трохи піднята догори кисть з легко нахиленими всередину долоні пальцями, які, на жаль, не збереглися. Ліва рука зігнута значно більше. Її кисть також піднята вгору, але пальці прямі. На обох кистях — сліди чорної фарби і відбитки пальців майстра. На її поверхні немає нічого, що вказувало б на якісь виліплені з глини атрибути в руках у богині. Слід зазначити, що її руки, особливо нижня частина від ліктя, де ліплення ручне, виконано надто грубо.

Загалом, незважаючи на недоліки, теракота справляє приємне враження реалістичним відтворенням жіночого образу з спокійним, задум-

ливим, привабливим обличчям. Звичайно, ті незначні залишки фарб, що збереглись, не дають повного уявлення про первісний вигляд теракоти, хоч в момент відкриття її фарби були ще дуже яскраві. Особливою соковитістю відзначалась блакитна і червона фарби. Безперечно, застосування різних кольорів у розфарбуванні оживляло образ богині.

Зворотний бік теракоти майже плоский, не деталізований, досить недбало пригладжений стекою (рис. 3). В тім'яній частині вирізаний отвір неправильної трикутної форми для виходу пари під час випалу теракоти. Другий отвір трапецієподібної форми (7×8) посередині спини був, певно, призначений для закріплення. Судячи з того, що тильний бік напівфігури залишався немодельованим, вона заздалегідь була розрахована лише на передній план і стояла або в спеціальній ніші, або прикріплялась до стіни.

Рис. 3. Напівфігура Кори-Персефони (тьільний бік).

Художнє і пластичне трактування образу богині на цій теракоті настільки своєрідне, можливо, притаманне лише її виконавцю — ольвійському коропласту, що прямих аналогій відшукати не вдалося.

Напівфігурні об'ємні зображення Кори-Персефони були досить відомі в багатьох містах античного світу в еллістичну епоху⁵, хоч значно поступалися своєю кількістю протомам. Вони символізували повернення богині з-під землі, з підземного царства Плутона, де Кора-Персефона проводила частину року⁶. Це символічне повернення в різних варіантах відоме і в вазовому живопису. На аттичній вазі IV ст. до н. е., яка зберігається в Берлінському музеї, зображена сцена повернення Кори-Персефони з підземного світу⁷. На картині досить мальовниче передана вся символіка і релігійна суть культу цієї богині. Земля ніби розкрилася в осяйному буянні світла і рослинності перед виходом Кори-Персефони. Богиня зображена на фоні квітів, кущів, листя, і здається, що поряд з нею з-під землі піднімаються і вони. Навколо неї танцюють сатири і силени, одні з найдавніших демонів плодівництва, що стали згодом веселими супутниками бога Діоніса. Його теж зображено тут в урочистій позі з тірсом, уквітчаним виноградною лозою. Внизу сидить Ерот, який грає на флейті, і теж є уособленням весни.

Кора-Персефона зображена до половини, в безрукавному хітоні, високо підперезаному під грудьми, з великим трикутним вирізом, як і

⁵ Winter F. W. Die Typen der figurlichen Terrakotten. Berlin—Stuttgart, 1903, Bd. 1, Taf. 254, 255; Bd. 2, Taf. 77, 78; Rhodos C. Rhodi, 1929, vol. 3, Taf. 194, S. 200; Wiegand T., Schrader H. Priene. Berlin, 1904, Taf. 430; Robinson D. M. The terracottas of Olynthus found in 1931. Excavations at Olynthus VII. Baltimore—London—Oxford, 1931, p. 41, tab. 17; Higgins R. A. Catalogue of the department of Greek and Roman Antiquities I. British Museum. London, 1954, tab. 89, 678—679; 165, 1202, 207, 1534; Передольская А. А. Терракоты из кургана Большая Близнаца и гомеровский гимн Деметре.— ТГЭ, 1962, т. 7, с. 58, рис. 7; Кобылина М. М. Терракотовые статуэтки Пантикапея и Фанагории. М., 1961, табл. VIII, 3; Белов Г. Д. Терракоты из Херсонеса.— САИ, 1970, Г1-11, ч. 2, с. 75—76, табл. 15, 2, 3; Леви Е. И. Терракоты из Ольвии.— САИ, 1970, Г1-11, с. 41, табл. 13, 2, с. 53, табл. 32, 6.

⁶ Nilsson M. Geschichte der griechischen Religion. München, 1940, S. 440—448; Фрезер Дж. Золотая ветвь. М., 1928, т. 3, с. 91—94; Богаевский Б. Л. Земледельческая религия Афин. Спб., 1916, с. 137—140.

⁷ Тренчени-Вальдапфель И. Мифология. М., 1959, табл. 32, 2.

на розглядуваній теракоті. Її голова повернута вправо, трохи піднята догори в той бік, де нахилився до неї козлоногий сатир. Руки розпростерті в сторони в такому жесті, що нагадує показ рук на теракоті.

Варто додати, що на великому фризі Пергамського вівтаря зображена до пояса в землі Гея — уособлення Землі. Густе волосся хвилястими пасмами спадає на плечі і груди богині, в лівій руці вона тримає ріг достатку, права піднята вгору: богиня молить Зевса пощадити гігантів. Однак таке зображення Геї майже єдине. Та й взагалі образ Геї в античному мистецтві відтворюється досить рідко. Про її культ в Ольвії нічого невідомо.

Зв'язок описаної теракоти з образом Кори-Персефони не викликає сумнівів після детального вивчення матеріалів А. А. Передольської з кургану Велика Близниця⁸. Вона на основі різних аналогій і зіставлень з сюжетом гомерівського гімну Деметрі, що є по суті відображенням елевсінських таїнств, дала атрибуцію кожній теракоті й визначила їх призначення. Напівфігури найчастіше знаходили в похованнях, характерні вони також для святилищ Деметри і Кори-Персефони⁹.

Трактування образу богині різноманітне: її зображували в стефані чи калафі¹⁰, інколи зовсім без головного убору, з волоссям, гладко зачесаним або зібраним у високий жмут на голові¹¹; найчастіше богиня була одягнена в безрукавний, високо підперезаний хітон з товстої тканини, що рельєфними складками спадав донизу¹²; іноді він був з прозорої тканини і щільно прилягав до тіла¹³. В даному випадку основна увага приділялася розфарбовуванню. Найбільш типовим є зображення рук, близько притиснутих до фігури. Однак на деяких напівфігурах вони підняті догори, як на херсонеській теракоті¹⁴. Проте ольвійська статуетка не має аналогій серед розглянутих ні за положенням рук, ні за прикрасами, лише окремі деталі зачіски у вигляді потрійного жмута волосся знаходять паралелі на теракоті Кори-Персефони з Олінфа¹⁵.

Близькі аналогії простежено в ольвійській короластиці III ст. до н. е. Зокрема, слід згадати невелику жіночу голівку¹⁶, що, можливо, належала напівфігурі, яка є ніби зменшеним зображенням розглянутої теракоти Кори-Персефони (рис. 4). Вона теж має видовжений овал обличчя з чітко переданими рисами, великий лоб з хвилястими пасмами волосся. На голові — стефана того ж типу, під нею — стрічка з бантом, від якого збереглися кругла брошка у вигляді наліпного диска і китички, абсолютно ідентичні описаному вище. На вухах зображено такі ж сережки з краплеподібними підвісками. Аналогічно розфарбовано стефану, волосся, надбрівні дуги, зіниці, вії; шия така ж масивна, в складках.

Глина рожева, з блискітками та іншими домішками і того ж характеру, що й на теракоті Кори-Персефони. Тильна поверхня оброблена руками і грубо заглажена стекою. Всі ці стилістичні та технічні ознаки схожості обох статуєток вказують, що вони були виготовлені в

⁸ *Передольская А. А.* Вказ. праця, с. 46—92.

⁹ *Higgins R. A.* Вказ. праця, tab. 165, 1202; 166, 1208. Ці напівфігури знайдено в святилищі Кори в Локрах.

¹⁰ *Белов Г. Д.* Вказ. праця, табл. 15, 2, 3; *Передольская А. А.* Вказ. праця, рис. 7

¹¹ *Robinson D. M.* Вказ. праця, tab. 17; *Higgins R. A.* Вказ. праця, tab. 165, 1202; 166, 1208; *Силантьева П. Ф.* Терракоты Пантикапея.—СА, 1974, Г1—11, с. 22, табл. 14, 3.

¹² *Winter F. W.* Вказ. праця, Bd. 1, Taf. 254; *Higgins R. A.* Вказ. праця, tab. 89, 678, 679; *Леву Е. И.* Терракоты из Ольвии, табл. 32, 6.

¹³ *Higgins R. A.* Вказ. праця, tab. 165, 1202; *Передольская А. А.* Вказ. праця, рис. 7.

¹⁴ *Белов Г. Д.* Вказ. праця, табл. 15, 3.

¹⁵ *Robinson D. M.* Вказ. праця, р. 17.

¹⁶ *Леву Е. И., Славин Л. М.* Описание терракот ольвийской агоры.—САИ, 1970, Г1—11, ч. 1, с. 41, табл. 14, 1. Голова богині має висоту 7 см.

одній майстерні і, можливо, навіть тим самим коропластом. Природно, що цю жіночу голівку, яка має стільки спільного з теракотою Кори-Персефони, слід також віднести до зображень цієї богині.

Зіставляючи художнє трактування та зовнішнє оформлення голови богині, варто зупинитись і на фрагментованій теракоті III ст. до н. е., від якої залишилась голова й частина торсу¹⁷ (рис. 5). Розміри її майже ті самі, однак збереглась вона набагато гірше: збита стефана та стрічка, з прикрас залишилися видовжені краплеподібні серезки

Рис. 4. Голова Кори-Персефони.

Рис. 5. Фрагментована теракота з зображенням Кори-Персефони.

того ж типу, в верхній частині лоба є дві маленькі наліпні кульки (можливо від китиць банта). Богиня зображена з таким же спокійним обличчям, реалістично трактовано окремі риси: прямий тонкий ніс, невеликий рот з пухлими губами, високе підборіддя. Волосся великими хвилями розходиться від проділу і облямовує високе чоло, що має, як і на попередніх теракотах, трикутну форму. Шия теж довга, товста, з трьома поперечними складками; хітон з трикутним вирізом. Тут також застосовано білу обмазку та різноколірні фарби. Тильна сторона оброблена ліпним способом, не модельована, в тім'яній частині є того ж типу отвір для виходу пари. Цілком можливо, що цей фрагмент теракоти належав напівфігурі Кори-Персефони і походив з тієї ж майстерні, що й попередні статуетки.

Спільні риси в художніх і технічних прийомах трактування обличчя і одягу відзначаються на деяких теракотах Кібели III ст. до н. е. На голові однієї з них зображено ті ж хвилясті пасма волосся над трикутної форми високим чолом, рельєфна стрічка належить до головного убору — калафа у вигляді кріпосної стіни; на вухах — серезки у формі круглих дисків з видовженими краплинами. М'який овал обличчя з повними губами, тонким прямим носом і чітко окресленими бровами, палітра фарб споріднює його з теракотами Кори-Персефони.

¹⁷ Скуднова В. М., Славин Л. М., Клейман И. Б. Описание терракот из Ольвии. — САИ, 1970, Г1—11, ч. 1, с. 54, табл. 35, 5.

Тут відчувається один і той же стиль роботи; основну увагу приділено моделюванню передньої частини фігури. Безрукавний хітон з глибоким трикутним вирізом і рельєфними смугами також відомий на теракотах Кібели цього часу¹⁸. Глина виробів близька за кольором і домішками.

На основі стилістичних ознак та супровідного матеріалу ми даємо напівфігуру Кори-Персефони першою половиною III ст. до н. е. Наведені вище аналогії датуються дослідниками в ширших хронологічних рамках — III ст. до н. е. Не тільки схожість їх стилістичних ознак і ймовірна одночасність виготовлення в одній майстерні, але й загальне економічне і політичне становище Ольвії, коли з середини III ст. до н. е. починається занепад¹⁹, приводять до висновку, що вони належать до першої половини цього століття. Зі значним скороченням хори в середині III ст. до н. е. занепадає сільське господарство²⁰, а разом з тим поступово згасає і шанування богинь землеробства²¹. На другу половину III—II ст. до н. е. припадають лічені теракоти порівняно з великою кількістю їх у більш ранні часи²². Все це дає підстави вважати, що майстерня коропласта, де було виготовлено розглянуті теракоти, існувала в першій половині III ст. до н. е.

В цей період Кора-Персефона шанувалася ольвіополітами поряд з Деметрою і Кібелою²³. Про її культ в Ольвії свідчать численні матеріали архаїчного часу. Напівфігура Кори-Персефони доповнює цей ряд пам'яток, вказуючи на хтонічний характер культу богині. Вона зображена без атрибутів в руках, хоч руки показані так, ніби вони мусили щось тримати. Можливо, це були стеблини з квітами, зелені гілки, колоски пшениці чи ячменю, якими прикрашали статуї божеств під час свят. Принесення їм в жертву рослин, пов'язаних з тими чи іншими кльтами, було характерним для давньогрецької релігії.

Теракота знайдена при розкопках житлового будинку і призначалась для домашнього шанування богині. Як уже зазначалось, вона стояла біля стіни або в спеціальній ніші. Скульптура була нерядова, багато розфарбована і коштувала, певно, значно дорожче, ніж численні рядові статуєтки.

В Ольвії домашній культ різних, особливо жіночих, божеств набув значного поширення. Велику кількість теракот виявлено тут в культурних шарах, що не мали відношення до будь-яких культових комплексів. Домашнє шанування божеств було характерне і для інших античних міст²⁴. У деяких будинках знаходили цілі комплекси теракот, що вказували на відправлення різних обрядів і ритуалів.

На кожній з теракот ольвійський коропласт прагнув відтворити не абстрактний, сумарний чи ідеалізований образ богині, а глибоко олюднений. В його уявленні Кора-Персефона справді відповідає своєму подвійному імені. З одного боку, вона дочка Деметри—Кора, богиня посівів та врожаю, і майстер наділив її молодим привабливим обличчям, красу якого повинні були підкреслювати сережки й різнокольорові фар-

¹⁸ Скуднова В. М., Славин Л. М., Клейман И. Б. Вказ. праця, с. 54, табл. 34; 3; Леви Е. И. Описание терракот теменоса.—САИ, 1970, Г1-11, ч. 1, с. 43, 44, табл. 16, 1; 18, 1.

¹⁹ Славин Л. М. Итоги изучения ольвийской хоры.— В кн.: Художественная культура и археология античного мира. М., 1976, с. 184.

²⁰ Славин Л. М. Вказ. праця, с. 184; Рубан В. В. О периодизации античных памятников Северо-Западного Причерноморья доримского времени.—Тез. докл. юбилейн. конф. 150 лет Одес. археол. музею АН УССР. К., 1975, с. 131.

²¹ Русяева А. С. Про культ Кори-Персефони в Ольвії.— Археологія, 1971, № 4, с. 28—40; Русяева А. С. Земледельческие культы в Ольвии догетского периода. Автореф. дис. канд. истор. наук. К., 1975, с. 9.

²² САИ, 1970, Г1-11, ч. 1, с. 38—55, табл. 10—36.

²³ Русяева А. С. Про культ Кори-Персефони в Ольвії, с. 29—30.

²⁴ Robinson D. M. Вказ. праця, р. 1, 2; Белов Г. Д. Вказ. праця, с. 74; Пругло В. И. Терракоты из Тиритаки.—САИ, 1970, Г1-11, ч. 2, с. 90—93.

би, як і, здавалось би, легковажний для богині бантик з китичками та глибоко відкритий хітон. А з другого боку — вона жінка, богиня підземного царства Персефона, яка повертається на землю весною, щоб принести врожай, і коропласт зображує її повногрудою, з масивною шиєю, великими товстими руками, тобто з тими ознаками, які мали символізувати родючість і були притаманні для таких богинь з найдавніших часів.

Звичайно, ольвійська коропластика не розвивалася якимись своїми самостійними шляхами. В Ольвію, незважаючи на власне виробництво теракот в епоху еллінізму, надходили кращі зразки давньогрецької коропластики. Особливо відомі для цього часу танагрські статуетки, для яких було характерне реалістичне зображення людей²⁵. Божества в танагрській коропластиці настільки близькі жанровим зображенням, що лише атрибути та деякі інші ознаки дають змогу їх розрізнити.

Безсумнівно, що на теракотах Кори-Персефони з Ольвії позначився вплив танагрської коропластики, головним чином у бажанні передати живий образ жінки, в трактуванні обличчя, одягу, в деяких технічних прийомах. Ольвійські теракоти, поступаючи танагрським у майстерності, витонченості, граціозності, проте не являють собою їх копій. Напівфігура Кори-Персефони є самостійним твором. Майстер не володів, можливо, високим професіоналізмом, на що вказують, зокрема, грубо виділені руки (хоча не виключена при цьому й певна мета). Однак наявні недоліки не зменшують ні художнього, ні історичного значення пам'ятки, яка втілює суто ольвійський образ Кори-Персефони. І якщо вона хоч деякою мірою передає узагальнений образ ольвіополітки з характерним для того часу костюмом та іншими деталями, то в її вигляді не відчувається нічого провінціального. А з художньої точки зору ця теракота є одним з кращих зразків не тільки ольвійської, але й всієї античної місцевої коропластики Північного і Західного Причорномор'я епохи еллінізму.

А. С. РУСЯЕВА
С. Н. МАЗАРАТИ

Ольвийская терракота Кору-Персефоны

Резюме

Местное производство терракот в Ольвии эллинистического периода было широко развито. Одним из лучших его образцов является полуфигура Кору-Персефоны довольно больших размеров по сравнению с известными до этого времени ольвийскими терракотами.

Терракота изготовлена в двухсторонней форме, нижние части рук (от локтя), украшения и некоторые другие детали сделаны вручную. В древности терракота была богато раскрашена, сохранились следы красной, голубой, черной, коричневой краски. По своим стилистическим и техническим признакам панболсские близкие аналоги этой полуфигуры, найденные в Ольвии, свидетельствуют о том, что такие терракоты были изготовлены в одной мастерской и, по всей вероятности, одним коропластом.

На терракотах Кору-Персефоны из Ольвии прослеживается влияние танагрской коропластики. Однако ольвийские статуетки, уступая последним в некоторых художественных и технических приемах, являются самостоятельными произведениями. С художественной точки зрения эта терракота — один из лучших образцов не только ольвийской, но и всей античной местной коропластики Северного и Западного Причерноморья эпохи эллинизма.

²⁵ Pottier E. Les Statuettes de terre cuite dans l'antiquité. Paris, 1890, p. 80—83; Kleiner G. Tanagrafiguren.— *Jahrb. deutschen archäol. Inst.* 15. Ergänzungsheft. Berlin, 1942, S. 2.